

КАЛЕНДАРІ ІВАНА ТИКТОРА 1930-х рр. У КОНТЕКСТІ ТОГОЧАСНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ

Любов Кужель

науковий співробітник відділу наукової бібліографії
ЛННБ України ім. В. Стефаніка

Досліджено календарі, які видав Іван Тиктор у 30-х рр. ХХ ст. в Галичині. Проаналізовано особливості відображення у календарях важливих суспільних подій у міжвоєнній Європі, політичної атмосфери в Галичині і на Волині, визначено основні функції цих видань.

Ключові слова: Іван Тиктор, календарі, Галичина, Волинь, Європа, 1920–1930 рр., просвіта, концерн «Українська Преса».

This paper examines calendars published by Ivan Tyktor in 1930's in Halychyna. It analyzes how these calendars represented important public affairs in Europe and the political climate in Halychyna and Volyn. The educational role of these publications is also examined.

Keywords: Ivan Tyktor, calendars, Halychyna, Europe, Volyn, 1920's – 1930's, education, concern «Ukrains'ka Presa».

Исследованы календари, которые издал Иван Тиктор у 30-х гг. ХХ в. в Галичине. Проанализировано отображение в календарях важных общественных событий в междувоенной Европе, политической атмосферы в Галичине и на Волини, определены основные функции этих изданий.

Ключевые слова: Иван Тиктор, календари, Галичина, Волинь, Европа, 1920–1930 гг., просвещение, концерн «Українська Преса».

Тикторівські календарі 1930-х рр. виходили у концерні «Українська Преса», який успішно функціонував у міжвоєнній Галичині в умовах бездержавного існування українців у Польській державі, яка обмежувала їхню свободу слова. Свої права українці виборювали участю у політичних партіях, які ідеологічно охоплювали прихильників від крайніх лівих до крайніх правих поглядів, за допомогою української преси, громадських товариств «Просвіта», «Рідна Школа», Наукового товариства імені Шевченка, молодіжних організацій «Сокіл», «Луг», «Пласт», економічних об'єднань і спілок: «Маслосоюз», «Центросоюз», «Народна Торгівля», «Товариство

Взаїмної помочі», «Дністер», а також релігійних громад. Календарі видавав талановитий підприємець, менеджер, маркетолог і український патріот Іван Тиктор. Як зазначив Григорій Гануляк, «По нашому — Іван Тиктор не є чарівником, але людиною, яка пізнала «тайни успіху в інтересах». Йому були притаманні «купецький хист, здорова калькуляція, реклама. Оце три талізмени чарівні, які посідає Іван Тиктор ... Такі талізмени мусить мати кожний підприємець, котрий хоче «вбитися в люди». Іван Тиктор «підібрав собі фахових співробітників і створив такий апарат, який міг справно і прецизійно свою працю виконувати». «Видаючи календарі і часописи І. Тиктор розумів, що успіх буде, народ підтримає, але треба за це людям щось дати! Дурничкою годі жити». А найголовніше, що «опріч підприємця з купецьким хистом у нього ще українська душа, що відчуває потреби нації» [6]. Отже, видання цих календарів слід розглядати як комерційний проект національно-патріотичного спрямування, орієнтований на масового читача. Щоб втілити це в тодішніх політичних умовах, необхідний був контакт з польською державною владою, потрібно було йти на деякі компроміси, долати бюрократичні перепони і бути лояльним до тодішньої влади. Тиктору це вдавалося.

У концерні «Українська Преса» виходили календарі: «Золотий Колос»: Календар «Народньої Справи» (1930–1939), «Календар для всіх» (1932–1939), «Веселий сатирично-гумористичний календар «Комар» (1934–1938) та невеликі кишенькові «календарці» «Української Преси», «Нового Часу». Календарі увібрали в себе величезну кількість фактів, подій з життя українців і покликані були формувати у читача національну свідомість і віру в побудову своєї незалежної держави. Над цими виданнями працювало багато відомих і маловідомих діячів української культури, політики й просвіти, зокрема Юрій Шкрумеляк, Микола Голубець, Михайло Струтинський, Едвард Козак, Микола Топольницький, Анатолій і Ярослав Курдидики, Григор Лужницький, Богдан Романенчук, Омелян Терлецький та інші. Обкладинки до них виконував Едвард Козак (тільки до «Календаря для всіх» на 1932 р. виготовив Іван Іванець), ілюстрації — відомі українські художники Іван Іванець, Едвард Козак, Юрій Кирієнко, Степан Луцик, Павло Ковжун, Олена Кульчицька.

За читацьким призначенням О. Антоник і М. Бутрин поділили ці видання на календарі для селян — «Золотий Колос» і для широкого кола — «Календар для всіх», «Веселий сатирично-гумористичний календар «Комар» та невеликі кишенькові «календарці» «Української Преси» [1]. Календарі мали великий попит у читачів, про що свідчать їхні накладі: «Золотий Колос» — 30 тис., згодом 50 тис., а в 1939 р. — 100 тис., «Календар для всіх» — 15 тис., «Комар» — 7 тис. Інформацію про накладі подавали у самих календарях.

Основним джерелом для виявлення тикторівських календарів, які виходили в 20–30-х рр. ХХ ст., була бібліографічна база даних, створена для багатотомного покажчика «Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939» у відділі наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. На сьогодні опубліковано багато матеріалів, присвячених Івану Тиктору як особистості і видавцю та його концерну «Українська Преса». Для дослідження історії видань тикторівських календарів цінним джерелом є ґрунтовний бібліографічний покажчик видань Івана Тиктора, в якому укладач В. Г. Денисюк прагнула створити цілісне уявлення про репертуар видань концерну «Українська Преса» [4]. Цінним доробком про діяльність видавничого концерну «Українська Преса» є колективна монографія Н. Зелінської, Л. Сніцарчук, Е. Огар та ін., видана в Українській академії друкарства [14]. У цій праці Е. Огар помістила матеріал про календар «Золотий Колос» [34], а Л. Сніцарчук — сатирично-гумористичний календар «Комар» [48]. Важливим джерелом вивчення зазначеної теми є дослідження Л. Сніцарчук українських сатирично-гумористичних часописів Галичини міжвоєнного періоду, зокрема тикторівського календаря «Комар» [49]. Ґрунтовне дослідження історіографії концерну «Українська Преса» Івана Тиктора здійснила З. Наконечна у праці, присвяченій часописам концерну [32]. Польська дослідниця Є. Вуйцик зазначила, що Львів періоду міжвоєнної Речі Посполитої був другим після Варшави видавничим центром Польщі. Таке його становище зумовила не лише діяльність польських видавничих фірм, й українських, серед яких — концерн Івана Тиктора «Українська Преса», в якому видавали і календарі [5]. О. Антоник і М. Бутрин згрупували і проаналізували календарі, які видав Іван Тиктор, заакцентувавши увагу на їх типологічно-жанрових особливостях [1]. Про тикторівські

календарі згадує український громадський і політичний діяч в Канаді Євген Яворівський [67]. Відомий історик Роман Голик зробив ґрунтовний історіографічний огляд праць, присвячених дослідженню календарів, здійснив класифікацію їх за призначенням і тематикою [7]. Основна увага дослідника зосереджена на характеристичі німецькомовних і польськомовних видань. Серед видань до 1939 р. для українського читача він виділив історичні, зокрема «Червоної Калини», гуцульські, для села, релігійні та церковні. Оскільки українські і польські календарі мали універсальний характер, Р. Голик зауважив, що «уже наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. цей універсалізм мав різне національне обличчя, а отже, й різну функцію. У календарях «Просвіти» та інших українських організацій він був покликаний формувати у свідомості читача ідеал доброго українця та його батьківщини. Цьому слугувала не лише українська мова, якою послуговувалися видавці, а й значна частина інформації, яку подавали ці календарі» [7, с. 27]. Однак поза увагою дослідника залишилися тикторівські календарі.

Дослідження календарів 30-х років Івана Тиктора є продовженням наших розвідок про західноукраїнські календарі 20–30-х років ХХ ст., зокрема, йдеться про статті, присвячені календарям видавництва «Батьківщина» [23], Українських січових стрільців [25], Краєвого Господарського Товариства «Сільський Господар» (1929–1944) [24] та західноукраїнським альманахам [22]. Важливим джерелом дослідження стали фонди редакцій часописів «Новий Час» і «Народня Справа», що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові.

Іван Тиктор і редакція календарів ставили собі за мету — формування національно свідомого, грамотного, вдумливого читача — громадянина майбутньої незалежної держави. Основна тематика календарів визначена в передмовах до них — українство, суспільно-політичні умови в Галичині, міжпартійні відносини, робота українських товариств, громадська праця українських діячів, політична ситуація в світі. Редакція календаря «Золотий Колос» у передмові зазначила, що буде вмещувати «і господарські поради, й поучення, і оповідання та жарти, і вірші ... і поважні статті про життя нашого народу, про нашу рідну землю і про цілий світ» [10]. Календар був розрахований на українського селянина, тому публікації у ньому підібрано так, щоб виконати своє основне завдання —

сприяти культурно-просвітній праці на селі і бути актуальними впродовж тривалого часу. Так, у передмові редакції у перший рік видання «Календаря для всіх» на 1932 р., зазначено, що хороших календарів енциклопедичного змісту, які б зацікавили інтелігенцію, немає, тому «календар первісного енциклопедичного виду та з угляданням новітніх вимог, започатковує наше Видавництво «Календар для всіх». Цей календар зредагований з докладно обдуманого пляновістю та доцільністю. Крім актуальних статей з усяких ділянок національного життя та літературного ділу, він приносить відомости з усяких областей знання, а крім того багатий практично-інформаційний матеріал, що в кожній хвилині може стати читачеві в пригоді». Вказано, що кожний наступний календар «буде свого роду доповненням, поширенням і поглибленням попереднього річника, так, що майже ніщо з такого річника не втратить і на будуче на актуальності й практичності». Читачів закликали надсилати зауваги і проекти щодо його подальшого редагування, а також поширювати його [47]. А от у передмові сатирично-гумористичного календаря «Комар» зазначено, що він дає перегляд нашого політичного і суспільного життя у відповідній, веселій формі, «нешадно кусає ворогів українського народу» [12].

Як ми вже зазначали, в умовах Польської держави не так легко було видавати календарі національного спрямування. Не все можна було висвітлити в публікаціях, зокрема, ні насильницьку полонізацію в Галичині, ні політичні переслідування, ні заборону української школи, ні цензуру в українській пресі, ні нищення українських церков та інші аспекти національної дискримінації. Відсутній матеріал про польсько-українські чвари, локальні конфлікти. Частково накладалося табу на антирадянську пропаганду. Проте редактори календарів Юрій Шкрумеляк, Микола Топольницький, Едвард Козак намагалися дібрати матеріал так, щоб кожен, читаючи «між рядками», міг взяти багато корисного для себе. Як зазначено в статті (анонімного автора), «Людина чується справді добре в державі, коли ця держава, в якій вона живе, є справді правова, то є така, що всі її уряди і урядники (органи) шанують закони і відносяться до громадянина з пошаною до його особи, мови, віри, звичаїв і так далі, а це можливе лише в рідній державі ... а такі як ми нині є під Польщею...і прийде такий час, коли осягнуть свою свободу і ті народи, яким доля мимо кривавих жертв

не дала досі ще того добра...Таким є український нарід. І він мимо невдач не упадає, але живе надією на кращі часи» [70].

У традиційній календарній частині укладачі подавали інформацію про події української історії або діяльність тогочасних українських організацій чи окремих осіб (українських гетьманів, полководців, громадських діячів, письменників). Для збільшення кількості читачів у календарі зазначено церковні свята для українців різних конфесій, а також «Жидівський календар». Крім того, зважаючи, що календар розповсюджувався в Америці й Канаді, у ньому подано «Скорочений (американський) календарець». Рубрика «Важні дати з історії України» містила матеріали про історичні події, починаючи з 800-х років. У межах кожного місяця подано коротку інформацію під такими рубриками: *Історичні спогади [з української історії]; Національні свята й пригадки для свідомих людей; Практичні пригадки на кожен місяць; Господарські пригадки; Хатні поради; Пригадки для кооператорів.*

Завданням загальної частини тикторівських календарів передусім був розгляд тогочасної проблеми українських земель, які перебували у складі чотирьох держав, їх прагнення до створення власної суверенної держави. Так, у статті «Богацтва українських земель» йдеться про життя українського народу на території Радянської України, Польщі, Румунії і в Закарпатській Україні, що входила до складу Чехословаччини. В жодній з цих країн український народ не був вільним і незалежним, тому автор (анонімний) закликає «працюймо з охотою і вірою та в згоді і в єдності для добра того народу і землі тоді певно дійде народ до своєї найвищої ціли» [2].

У змісті календарів концерну «Українська Преса» чітко прослідковується лінія на збереження української національної культури. Це найбільше стосується історичних і літературознавчих матеріалів. Екскурси в українське історичне минуле допомагали формувати державницький світогляд. Так, професор Академічної гімназії у Львові Омелян Терлецький у праці «Історія української державної політики» визначив три доби української історії — княжу, козацьку і нову, змістом яких була зміна форм української державності від станової князівської до станової козацької та відродженої «європейської». Омелян Терлецький вважав, що сучасне національне відродження українців вселяє впевненість, що нова українська державність неодмінно відновиться [53].

Галичини» автор за підписом *І. М. К.* (можливо, це Іван Мар'ян Кривецький) почав відтоді, коли Галичина була частиною Київської держави, а про сьогоденне її становище читаємо в примітці «Про справжні історичні дії й дати останніх літ і не згадуємо, бо раз, що вони відомі, а два, що й писати про це серед нинішніх обставин дуже важко» [20, с. 66]. Таку примітку подавав або сам автор, або редакція, щоб цей матеріал пройшов польську цензуру.

У календарях опубліковано науково-популярні розвідки, в яких порушено питання про становище Галичини в міжвоєнний період у складі Польщі. Наприклад, у публікації автора під криптонімом (*м.*) «Міжнародні зобов'язання Польщі відносно Галичини» [27] зазначено, що згідно з міжнародними домовленостями 1923 р. Польща отримала всі права верховної влади над територією Східної Галичини, зобов'язуючись при цьому встановити на цих землях автономний устрій. Щодо національних меншин Польща взяла «обов'язок дбати про їх громадянські права, охорону життя, особистої свободи і свободи віросповідань, права уживання рідної мови і т. д.». Проте ці умови не виконувалися і у вересні-листопаді 1930 р. за наказом Юзефа Пілсудського здійснено репресивну акцію із залученням поліції та армії проти українського цивільного населення Східної Галичини. Пацифікація супроводжувалася масовими арештами, побиттям та вбивствами людей, закриттям і руйнуванням українських установ у Галичині [27]. На жаль, на сторінках досліджуваних видань немає публікацій, які б висвітлювали ці події, оскільки антипольські статті у календарях конфісковувала польська цензура [26]. У замітці про конфіскацію українських календарів на Волині зазначено, що «Календар для всіх» не потрапив під конфіскацію, бо «подає однаково історичні факти з часів люблінської унії, козацьких воєн під проводом Хмельницького, розкладу Австрії, й боротьби за Львів без спеціального протипольського насвітлення, тому конфіскату не підлягає». А от календар «Золотий Колос» — серед тих, що конфіскували на Волині, бо «заключають у своєму змісті уступи, в яких викликається в українському громадянстві ворожі настрої до польського народу, як теж вони мають на меті викликати настрої наявно ворожі до польської держави ... яку називають жандармом» [50].

У тикторівських календарях є публікації, присвячені життю українців на Волині [51, арк. 29-37]. Цікавою є стаття Івана

Крип'якевича про Холмщину під назвою «Гам, де мріють вежі Данила...». Автор, висвітлюючи історичне минуле цього краю, про тогочасний період пише: «Під польською владою в перші роки на Холмщині український рух проявився дуже сильно, засновано багато українських товариств, приватні школи, виходили часописи, а при перших виборах Холмщина добула собі поважну парламентарну репризинтацію. Опісля відносини змінилися. Українство втратило свої здобутки, школи зліквідовано, багато церков зачинено. Не вважаючи на це український національний рух в Холмщині розвивається стихійно- «докуль хлоп жие, дотиль Русин буде жити» каже польська приповідка» [21].

На сторінках календарів знаходимо інформаційні статті, в яких подано статистичні дані про населення в Східній Галичині, на Волині, Поліссі. Згідно з переписом 1931 р., у *Львівському воєводстві* проживало — 3 127 811 українців, з них польську мову подали як рідну — 1 812 303, іншу мову (зокрема українську) — 1 315 508, у *Станиславівському воєводстві* — 1 476 538, польська мова рідна для — 332 015, інша мова — 1 144 523, у *Тернопільському воєводстві* — 1 603 313, польська мова рідна для — 793 924, інша мова — 809 389 [58].

Редактори намагалися формувати універсальний зміст календарів. У них часто вміщували матеріали, присвячені українським політичним партіям, оскільки вони відігравали важливу роль у відродженні української нації. Так, в опублікованих статтях: «Українські політичні партії» [55] «Наша політика» [33], «Політичне життя на Закарпатті» [54] подано інформацію про основні партії, їх програми, керівників, зокрема про УНДО (Українське Національно-Демократичне Об'єднання), УСРП (Українська Соціалістично-Радикальна Партія), УСДП (Українська Соціал-Демократична Партія), УНО (Українська Народня Обнова). Невідомий автор у статті «Хто кого має слухати: Про найвищий політичний авторитет», опублікованій у «Календарі для всіх», закликав поляків підкорятися державній владі, а для недержавних народів (українців) радить визначитися, за яку партію голосувати і йти на вибори об'єднаним блоком, адже разом легше обстоювати свої права. Автор згадав вибори 1930 р., які дали добрі результати, бо три найбільші українські партії йшли одним виборчим блоком, проте в сеймі створили «два українські соймові клуби», бо віддали перевагу своїм

партійним інтересам, чим зашкодили українській нації [56]. Таку ж тему порушено і в календарі «Комар», але в гумористичному плані, висміюючи тих, хто ніби виступає з патріотичними і національними гаслами, а насправді має власний інтерес. Для прикладу, гумореска Альфреда Козака, брата Едварда Козака. «Пісня про одного посла або 40 строф про те, як жив один Перейдюк смирно й тихо, як пішов у політики, та що з цього вийшло» [17].

Активній колонізації українців Західної України сприяв закон від 31 липня 1924 р., що оголосив польську мову на території Польщі державною. Тому питання функціонування української мови, створення в Галичині освітньої мережі для українців часто висвітлювалися на сторінках «Календаря для всіх» і календарі «Золотий Колос». Зокрема, це публікації в календарі «Золотий Колос» громадсько-політичного діяча Мирона Коновальця, брата Євгена Коновальця «Які права має наша рідна українська мова?» [18], «Які права має українська мова в судах?» [19]; «Права української мови під Польщею» [38]. Заголовки цих статей свідчать, що українці мають дуже мало прав, тому за них треба боротися, особливо за ті, що гарантовані конституцією [37]. Серію статей, присвячених українській мові, опублікував Юрій Шкрумеляк, який певний час був редактором календаря «Золотий Колос». Так, у статті «Говорім і пишім добре» він наголосив, що найкраща українська мова в селі, особливо на Київщині, тому закликав: «Прислухатися мові села, уважно читати твори наших передових письменників, бодай раз переглянути таку граматику, як Граматика В. Сімовича, придбати собі бодай малі брошурки правописних правил... — і старатися говорити й писати, справді по українськи, ... звертати увагу на те, як друкуються нині наші кращі часописи й книжки» [60]. Питання мови Юрій Шкрумеляк продовжив у статті «Як треба говорити й писати», схваливши появу Огієнкового журналу «Рідна Мова», а також прийняття українського правопису Всеукраїнською Академією Наук у Києві, і закликав «в ім'я національної єдності підпорядкуватися правилам того правопису», незважаючи на те, що з деякими дрібницями не всі згодні [63]. В статті «Українське місто» Ю. Шкрумеляк зазначив, що в галицьких містах через утиски польської влади мало чути українську мову [62]. Таку ж інформацію знаходимо і в архівних матеріалах [41, арк. 31, 42, 70, 85].

У тикторівських календарях періодично публікувалися статті про становище української школи в Польщі. Так, у статті «За рідне шкільництво» педагог, громадський діяч і публіцист Лев Ясінчук писав: «В часі розвалу Австрії ми мали в Галичині вже 2 496 народних шкіл, 6 середніх (гімназій) повноправних, а 2 при інших школах, 6 утраквістичних (двомовних) учительських семінарій та 10 університетських кафедр у Львові. Сьогодні стоїмо дещо гірше. Ми втратили всі 10 кафедр на львівському університеті, маємо всього 5 державних середніх шкіл з нахилом до дальшого корочення, ми зійшли на около 716 народних шкіл та 4 утраквістичні вчительські семінарії. Інших (фахових, спеціальних, чи високих шкіл) — не маємо» [71]. У статті «За українську школу» Юрій Шкрумеляк зазначив, що школи в Польщі, до яких ходять українські діти, «ні духом ні мовою не є українські, хіба ті що під «Рідною Школою». Хоч конституція гарантує рівні права усім меншинам, у цих школах закономірним є «пониження гідности дитини, що мусить учитися в чужій мові». Зазначено також, що низка українських товариств й установ існує на пожертви свідомих громадян [61]. З цього приводу доречно буде згадати статтю українського політика і громадсько-політичного діяча, посла Сейму II Речі Посполитої Володимира Целевича «За громадські бюджети», в якій сказано, що багато грошей з громадських бюджетів іде на польські школи, на утримання поліції, «зате на українські просвітні, шкільні, гуманітарні товариства йде дуже мало грошей — стільки, що кіт наплакав». В бюджеті «перечеркано всі видатки на українські цілі, а повставлювано видатки на польські цілі» [57].

Іван Тиктор ініціював різні заходи на підтримку «Рідної Школи» і «Просвіти», а в публікаціях у його календарях велику надію покладали на ці товариства щодо культурного розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу [39]. У календарній частині часто друкували інформацію про діяльність «Просвіти»; про дешеві книжки, які треба купувати, заклики передплатити газету національного спрямування, святкувати Шевченківські роковини; рекламу «Рідної Школи», Товариства «Сільський Господар», аматорських театрів. Особлива роль відводилась молоді: «Старша шкільна молодь, особливо абітурієнти

й студенти високих шкіл, а також літники повинні свій побут на селі чи в містечку в цілості присвятити культурно-освітній праці для двигнення народньої свідомости...; записувати народні пісні і взагалі твори народньої словесности, бо декотрі з них нажаль уже забуваються. Списане переслати до НТШ у Львові». Аналогічні відомості ми знайшли і в архівних матеріалах редакції журналу «Народна Справа», що зберігаються в ЦДА України у Львові [41, арк. 78].

Українська література в календарях була презентована поезією, прозою, спогадами, статтями з літературознавства, гумористичними творами. У тикторівських календарях опубліковано літературознавчі статті Григора Лужницького, Михайла Рудницького, Богдана Романенчука, Юрія Шкрумелюка, в яких у контексті світової літератури важливе місце займає українська література. Зокрема, у статті «Одним поглядом на українське письменство» [44] Михайло Рудницький ознайомлює читача з українською літературою, починаючи від перших «Збірників Святослава», «Енеїди» І. Котляревського, і плавно переходить до класиків української літератури Т. Шевченка, І. Франка, П. Куліша, В. Стефаника, Лесі Українки, В. Самійленка та інших тогочасних письменників і поетів. Автор закликає вивчати свою українську літературу, «бо ж українське письменство це не тільки мистецька іграшка й холодне естетизування, це в головній і першій мірі зброя в боротьбі за долю української нації в минулому й сучасному» [44]. Часто в тикторівських календарях публікувалися літературознавчі статті, присвячені видатним українським письменникам, для прикладу «Геній України: в 71-ші роковини смерті Тараса Шевченка» [8], «Письменник, що перший писав українською мовою: Іван Котляревський» [35], «Про поета О. Ю. Федьковича: (В століття його уродин)» [40]. У художніх творах (Миколи Матієва-Мельника, Василя Горбая, Юрія Шкрумеляка, Катрі Гриневичевої, Мирона Заклинського та ін.) однією з провідних тем був опис героїчного минулого нашого народу. У календарях друкували також драматичні твори, бо на них був попит, переважно історичної тематики, до того ж з великою кількістю дійових осіб.

У «Календарі для всіх» опубліковано ґрунтовний рекомендаційний огляд світової літератури, який уклала редакція [31]. Кожна освічена людина, ознайомившись з цією літературою, могла

вибрати собі до душі твори когось із світових письменників. Автори вчили, як правильно і з найбільшою користю читати статтю, книжку, як її розуміти і що взяти позитивного з прочитаного. Про це йдеться у публікації Михайла Рудницького «Як розуміти літературні твори. Головні роди поезії та прози» [45], а також у статті без підпису «Сучасні українські письменники», в якій пропонуються короткі біографи письменників і перелік їх основних творів [52]. Крім літературознавчих статей, друкувалися і мистецтвознавчі. Переважно автором цих статей був Микола Голубець. Дуже цікавими були статті пізнавального характеру з історії, філософії, географії, права.

У тикторівських календарях читачів ознайомлювали з життям українців у Польщі, Радянській Україні, Канаді, Німеччині, США, Франції, Чехословаччині тощо. Матеріали подавалися так, щоб читач мав уяву про вільне життя в цих країнах. Назвемо статті «Як болгари здобули собі свободу» [68] та «Ірландія в останньому етапі визволення» [15], які в календарі «Золотий Колос» подані без авторів. Відомі окремі видання С. Русової «Як болгари здобули собі свободу» (1909) та О. Кониського «Листи про Ірландію» (1904), які конфісковувались [51, арк. 2, 3]. Можливо, тому автори не зазначені в календарі.

У статті «Місце України в світі» автор під криптонімом *В. Д-ич*, описуючи географічне положення України і сусідство її з Росією, зазначив, що «Границя з Росією від півночі і північного сходу довга, природно небезпечна і для нашої будучини завжди небезпечна ... Гроза активності впливає тут із ... активності російської політики, та постійного пертя Росії до берегів Чорного моря, до українського вугілля, заліза і хліба... Тривка небезпека географічного положення від північного сходу мусить виховати в нас бути завжди напоготові.... не дрімати, не спати і не ледачіти», і далі: «І тепер повторює Росія спробу відіпхнути нас від нашого моря через вилучення із УССР Криму, Кубані і Донщини, та через колонізацію чужинцями нашого приморського краю, то ця спроба мусить бути завчасу зломана». Автор закликав бути пильними, боронити свою країну і наголосив, що «Наша будучність в контактi з Європою, а не з Азією» [3]. Аналогічна стаття «Україна і Крим»,

в якій автор під криптонімом *М. Д.* звернув увагу на роль, яку Крим відіграє для України: «Крим у теперішньому і в будуччинні через свою малу територію та пестре населення не має ніяких виглядів на самостійність. Він може бути або частю України, або bastіоном і опором чужого панування над Україною. Це стверджує історія. Крим був bastіоном грецького, візантійського, турецького, а до нині ще bastіоном московського панування над Україною». Далі автор зазначив, що Росія здійснює русифікацію Криму: «Татар нищить, ні одної української школи, товариства розігнано, пресу подавлено, насаджується жидівська і московські кольонії». І закінчується стаття словами: «З Київів вони підуть на Херсонес, щоб вирвати татар з тяжкої неволі і отворити Кримові ворота свободи в межах України» [28]. У статті «Зовнішня політика України на просторі віків» анонімний автор зазначив, що площа України велика, а немає держави і немає від кого чекати, що допоможуть її здобути [13].

По-своєму подавав інформацію про життя українців в інших країнах сатирично-гумористичний календар «Комар». Найбільш популярними для сатириків було життя в Радянській Україні. Так, у публікації «Життєпис совітського громадянина» читаємо: «Уродився в понеділок, замельдований у вівторок, арештований у четвер, перевезений до Г. П. У. в п'ятницю, збаданий в суботу, розстріляний в неділю» [11]. Під нищівну критику сатириків найбільше потрапив Сталін, якому присвячені фейлетони, карикатури, вірші. Можна стверджувати, що зображення життя українців у Радянському Союзі було правдивим: «Провели колективізацію і для всіх праця виглядає як невірність», «Мілітаризація пожирає в них стільки засобів, що навіть відібрали населенню хліб від уст так, що тисячі-тисячі гине голодовою смертю. На Наддніпрянській Україні обмосковлюють все і фізично винищують. Щоби виселити Україну, перекидають сотнями тисяч українського населення в Московщину, в Азію, в Сибір. Над цим усім царює Г. П. У. Навіть комуністи-українці не можуть перенести цього всього і гинуть звичайно як самогубці» [36, с. 142]. Описуючи життя в Радянській Україні, де йде колективізація, українців висилають в Сибір, на Соловки або розстрілюють, замикають, руйнують церкви, спалюють села, що повстають проти комуністичного режиму, автори зазначають, що живеться їм погано, хоч конституція обіцяє багато. Вони

намагаються пов'язати це якимось з Галичиною, зокрема згадують тих, хто прислужувався більшовикам в Галичині, але і їх не минули комуністичні репресії [65]. Статей про голод в Україні 1932–1933 р. на сторінках досліджуваних календарів немає.

У щорічних оглядових статтях особливе місце в «Календарі для всіх» займає висвітлення міжнародного життя, зокрема тема економічної кризи, політичної ситуації в Європі, Радянському Союзі, передчуття Другої світової війни та місце українського питання у світовій політичній боротьбі за сфери впливу. Як зазначено в передмові «Календаря для всіх на 1934 рік», редактори старалися «кинути «семафори в майбутнє», пробували вичути й передбачити, чим саме закінчиться творчий процес кипіння який ми оце переживаємо» [46]. На цьому тлі вимальовуються образи політичних лідерів (Гітлера, Муссоліні, Пілсудського, Сталіна та інших). Ця тема порушена у статтях: «Що чувати в світовій і в нашій політиці» [65], «Політичний світ у 1933 році» [36], «Як Гітлер хоче перебудувати Німеччину?» [69] та ін. В більшості статей повідомляється, що «цілий світ зброїться гарячково. Видатки на озброєння це звичайно найбільші видатки в державі» [36]. Редакції іноді складно було розібратися в тогочасних світових політичних процесах. Так, зокрема в «Календарі для всіх на 1935 рік» у статті «Як Гітлер хоче перебудувати Німеччину» позитивно оцінений Гітлер, який зробив порядок в Німеччині. Там само опубліковано короткий витяг з книжки А. Гітлера «Mein Kampf» («Моя боротьба»). У цьому ж календарі в публікації Миколи Маєвського «Розбудова фашистівської Італії» йдеться про Муссоліні, зокрема зазначено, що «він чоловік сильної руки, примусив замовкнути різношерсті партії, яких представники дбали лише про одно: вплив на маси, бути вибраним на посла» [29].

Часто в цих оглядових статтях подано інформацію і про життя українців у Закарпатській Україні, що опинилася під Чехословаччиною, і на Буковині, що була під Румунією. Так, у календарі «Золотий Колос» читаємо: «Коли кажемо, що приміром чеська політика змагає до того, аби зчехізувати Закарпатську Україну, то розуміємо це так, що чеський уряд, чеські урядники, а тим самим всі чехи стараються і видумують на те різні способи, аби закарпатських українців привязати на віки до Чехословаччини і зробити з них чехів»

[64, с. 155]. Правда, вже в «Календарі для всіх на 1934» зазначено, що найкраще живеться в Закарпатській Україні, бо нова влада більш лояльна до українців, а українцям в Буковині, що під Румунією, живеться погано [36].

Стосовно життя в Польщі дуже обережні вислови. Часто про це писали одним реченням, зокрема в «Золотому Колосі» читаємо: «Що було в Галичині, те знаємо», чи таке «А як стоїть наша українська політика? Про це скажемо дуже коротко, бо шкода говорити, коли не можна усього сказати. А всього сказати не можна — а чому, це кождий знає, не треба вияснювати... Як живеться українцям під Польщею не будемо говорити, бо кождий бачить. Живемо бідно, а в тому багато причин і з іншого боку. Поділилися ми на різні партії і замість спільно в згоді розвиватися, жремося між собою ... аби партії зєдналися і спільно будували народови красну долю. Треба культурно і економічно самим підніматися і будуть йти за тими, що не горлають про партії і не гризуться, але накликають до згоди і єдності і до любови до свого народу» [64, с. 155]. Втішний висновок про життя українців зробив автор статті у календарі «Золотий Колос»: «Про життя українського народу всюди, де він живе, можна сказати, що в 1930 році воно не покращало матеріально, але свідомість народу далі росте! Народ прозирає, організовується і мимо великих перешкод і переслідувань іде вперед, поступає до цілі» [66, с. 181].

Редакція календарів намагалася друкувати поради, які б допомагали виховувати заможних господарів своєї землі. Оскільки видання розраховані переважно на селянина, то важливими в них були статті кваліфікованих спеціалістів та знавців господарства, ветеринарії, медицини. Дуже часто в цих статтях помітні елементи наукових досягнень у цій галузі. Правда, в рецензії на тикторівські календарі у газеті «Діло» зазначено, що деякі господарчі матеріали готували автори не галичани і мова в цих публікаціях не завжди була зрозуміла місцевим селянам [43].

У тогочасній пресі опубліковано низку позитивних рецензій на тикторівські календарі, зокрема Миколи Чирського в газеті «Новий час» [59]. Для прикладу процитуємо рецензію Івана Керницького на «Календарі для всіх» у газеті «Діло»: «Багацтво й ріжнорідність матеріалу з усіх можливих ділянок, короткий і легкий спосіб його

передачі, фотографії й рисунки, ба навіть папір і формат відповідно достойний до того типу — це справді цілість цікава й вартісна. Коли б фахівці почали аналізувати поодинокі статті, нариси й замітки, то безумовно найшлиб там чимало недокладностей, ... але такі речі в такому календарі завсіди трапляються...». Про обкладинку календаря «Золотий Колос» на 1933 рік у виконанні Едварда Козака рецензент пише, що вінєта мусить «хапати за очі» сільського читача, а козак, що трубить на париській вежі Айфля на тлі ньюйорських хмародерів, під якими прикуцнули бідні галицькі хатинки ... говорять зрозумілою мовою до «всіх» [16].

Досить тенденційну оцінку тикторівським календарям дав журналіст, редактор католицьких видань Олександр Мох у статті «Календарна “prosperity”» за підписом Арамис, опубліковану у часописі «Нова Зоря» [30]. Причому найбільше дісталось «Календарю для всіх», оскільки автор вважає його духом масонської підлазки, «бо хоче відвести читача від Христової віри». О. Мох необгрунтовано розкритикував статтю «Найвірніший друг — книжка». Критик вважав тенденцію добору запропонованих творів небезпечною, бо вона руйнує християнські морально-етичні цінності, знесилює національний організм. Він вважав недоцільним читати «поруч незрівняної Біблії також «проповіді Готама Будди» й «розмови Конфуція» та «браманські Упанішади», не вважав за потрібне рекомендувати для читання твори «Боккачія, Кардуччі, Монтеня, Рабелє, «блискучої прози Вольтера», Стендаля, Бальзака, «кращі речі творця натуралізму Золя». Більш стримана критика дісталася календарю «Золотий Колос». Олександр Мох відзначив, що в ньому дуже багато позитивного і корисного для селян, крім того, він вважав, що «треба похвалити проти більшовицький дух того календаря і навіть деякі побожні «витівки» редактора Юрія Шкрумелюка в душі соціальної релігійності». Мав претензії до церковного календаря, до пропагування забобон, вважав, що в списку товариств бракує католицьких установ, зокрема «Католицької Акції», «Марійських дружин», незадоволений позитивним висвітленням ролі гайдамаків, бо «гайдамаки вирізували Українців уніятів».

Коротку інформацію про видання тикторівського календаря «Золотий Колос» подано в «Gazeti Lwowskiej» [72]. Викликає зацікавлення замітка «Даремний труд» у газеті «Свобода» (Філадельфія,

США), в якій висловлено обурення щодо передруку статей із календаря «Золотий Колос» без відома укладачів у пропольській газеті «Селянин» [9].

Тикторівські календарі були популярними в Західній Україні, а також забезпечували інформаційні потреби й українців за кордоном, про що свідчать архівні листи-замовлення на українські видання, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові у фонді НТШ, «Просвіти», «Рідної Школи». У Канаді їх розповсюдженням займався колишній хорунжий УСС Д. Микитюк через книгарні Ф. Доячека та «Український Базар». Його листи зберігаються у фонді видавництва «Червона Калина» [42, арк. 39, 51, 56, 72, 74].

Отже, публікаціями з широким тематичним спектром і різноманітними жанрами, з інформацією з різних галузей знань календарі здійснювали просвітницьку роботу серед читачів, виховували їх у патріотичному дусі. Івану Тиктору у непрості часи української бездержавності вдалося видати «універсальні календарі», які намагалися організувати українців, сприяти їх розвитку як нації, що заслуговує на державницьку самостійність. Вони пропагували серед українського читача ідеї, що стали ключовими для національної та культурної самосвідомості галичан XIX — початку XX ст.

1. Антоник О. В. Типологічні особливості календарів Івана Тиктора / О. В. Антоник, М. Л. Бутрин // Поліграфія і видавнича справа. — Львів, 1996. — № 31. — С. 164-169.
2. Багатства українських земель // «Золотий Колос»: календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 57-58.
3. В. Д-ич. Місце України в світі / В. Д-ич // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 52-53.
4. Видання Івана Тиктора та концерну «Українська Преса»: бібліогр. покажчик (1923-1977) / уклала В. Г. Денисюк; НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника. — Львів, 2000. — 372 с.
5. Вуйцик Є. Видавнича продукція в багатонаціональному Львові: дослідницькі постулати / Єва Вуйцик // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. — Львів, 2015. — Вип. 20. — С. 293.
6. [Гануляк Г.]. Концерн «Українська Преса» / Гр. Марусин // Свобода. — 1936. — 18 лют. (№ 40).

7. *Голик Р.* Реальна й віддзеркалена Галичина: Календарі, час, ментальність й повсякденне життя галичан в краю й на еміграції (кінець XIX — перша половина XX ст.) / *Роман Голик* // Вісник Львівського університету. Сер.: Книгознавство бібліотекознавство та інформаційні технології. — 2014. — Вип. 9. — С. 23-42.
8. Геній України: в 71-ші роковини смерті Тараса Шевченка // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 47-49.
9. Даремний труд // Свобода. — 1930. — № 16. — С. 3.
10. Дещо про календар / *Редакція Календаря* // «Золотий Колос»: календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 34.
11. Життєпис совітського громадянина // Календар Комаря на 1935 рік. — Львів, 1934. — С. 68.
12. З Новим Роком!: передмова редакції // Календар Комаря на 1935 рік. — Львів, 1934. — С. 3.
13. Зовнішня політика України на просторі віків // Календар для всіх на 1936 рік. — Львів, 1935. — С. 73-81.
14. Іван Тиктор: талан і талант / *Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар* та ін. — Львів: Українська академія друкарства, 2007. — 240 с.
15. Ірландія в останньому етапі визволення // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 73-75.
16. *[Керницький І.]*. Календарі на 1933 рік / *(ік)* // Діло. — 1932. — 2 лист. — С. 4.
17. *[Козак А.]*. Пісня про одного посла або 40 строф про те, як жив один Перейдюк смирно й тихо, як пішов у політики, та що з цього вийшло / *Ака* // Календар Комаря на 1936 рік. — Львів, 1935. — С. 35-40.
18. *Коновалець М.* Які права має наша рідна українська мова? / написав *д-р М. Коновалець* // «Золотий Колос»: календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 53-54.
19. *Коновалець М.* Які права має українська мова в судах? / написав *д-р М. Коновалець* // «Золотий Колос»: календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 54-55.
20. *[Кревецький І. М.]*. Історія Галичини / *І. М. К.* // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 58-66.
21. *[Крип'якевич І.]*. Там, де мріють вежі Данила... / *д-р І. К.* // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 111-113.
22. *Кужель Л.* Західноукраїнські та українські еміграційні альманахи 1920–1930-х років: тематико-типологічний аналіз / *Любов Кужель* // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника: зб. наук. праць. — Львів, 2015. — Вип. 7 (23). — С. 302-342.

23. *Кужель Л.* Календарі видавництва «Батьківщина» в контексті західно-українських календарів 30-х рр. ХХ ст.: видання та розповсюдження / *Любов Кужель* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. праць]. — Львів, 2004. — Вип. 12. — С. 110-132.
24. *Кужель Л.* Календарі Крайового Господарського Товариства «Сільський Господар» (1929–1944): пропаганда модерного хліборобства / *Любов Кужель* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. праць]. — Львів, 2006. — Вип. 14. — С. 118-131.
25. *Кужель Л.* Календарі Українських січових стрільців (1916–1920): національно-політична та культурно-просвітницька роль / *Любов Кужель* // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : [зб. наук. праць]. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 70-91.
26. Лист Ю. Шкрумелюка до Управи Бібліотеки Наук. Т-ва ім. Шевченка Львові : [про надання дозволу на переховання у бібліотеці статей, заборонених до друку] // ЦДА України у Львові. — Ф. 781, оп. 1, спр 6. — Арк. 1.
27. *м.* Міжнародні зобов'язання Польщі відносно Галичини : інформаційна стаття / *м.* // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 71-73.
28. *М. Д.* Україна і Крим / *М. Д.* // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 54-55.
29. *Маєвський М.* Розбудова фашистівської Італії / *Микола Маєвський* // Календар для всіх на 1935 рік. — Львів, 1934. — С. 87
30. [*Мох О.*]. Календарна «prosperity» / *Араміс* // Нова Зоря. — 1935. — 6 жовт. (чис. 76).
31. Найвірніший друг — книжка // Календар для всіх на 1936 рік. — Львів, 1935. — С. 97-102.
32. *Наконечна З.* Концерн Івана Тиктора «Українська Преса» (1925–1939 рр.): історіографія проблеми / *Зоряна Наконечна* // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. — Львів, 2014. — Вип. 4 (22). — С. 62-74.
33. Наша політика // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 97-98.
34. [*Огар Е.*]. Календар «Золотий Колос» (1929–1939): «зерно знання, науки і потіхи» // Іван Тиктор: талан і талант / *Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар* та ін. — Львів, 2007. — С. 126-143.
35. Письменник, що перший писав українською мовою: Іван Котляревський // «Золотий Колос» : календар на рік 1933. — Львів, 1932. — С. 44-45.
36. Політичний світ у 1933 році // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 136-143.

37. Права української мови під Польщею // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1931. — Львів, 1931. — С. 66-675.
38. [Права української мови при відсилці кореспонденції] // ЦДІА України у Львові. — Ф. 315, оп. 1, спр. 9. — Арк. 1-16.
39. Про наші товариства й установи // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1931. — Львів, 1931. — С. 47-49.
40. Про поета О. Ю. Федьковича: (В століття його уродин) // «Золотий Колос» : календар на рік 1934. — Львів, 1933. — С. 46-48.
41. [Про проведення культосвітньої роботи серед українського населення] // ЦДІА України у Львові. — Ф. 782, оп. 1, спр. 10. — 113 арк.
42. [Про розповсюдження календарів в Канаді і США] // ЦДІА України у Львові. — Ф. 316, оп. 1, спр. 3. — 93 арк.
43. (-р-). [Рецензія на календар «Золотий Колос» на рік 1932] / (-р-) // Діло. — 1932. — 17 жовт.
44. [Рудницький М.]. Одним поглядом на українське письменство / М. Р. // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 77-80.
45. [Рудницький М.]. Як розуміти літературні твори. Головні роди поезії та прози / м. р. // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 83-85.
46. Слово до читача // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 5-6.
47. Слово про календар / *Видавництво* // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 4.
48. [Сніцарчук Л.]. Сатирично-гумористичний часопис «Комар» (1931–1939) : «для національного добра» // Іван Тиктор: талан і талант / Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар та ін.— Львів, 2007. — С. 157-161.
49. Сніцарчук Л. В. Українська сатирично-гумористична преса Галичини 20–30-х рр. XX ст.: іст.-функціон. аспект та інтерпретаційні особливості / Лідія В. Сніцарчук. — Львів, 2001.— 240 с.
50. Справа конфіскації українських календарів на Волині : відповідь міністра вн. справ Складковського на інтерпеляцію посла д-ра Степана Барана // Діло. — 1937. — 4 лют. — С. 3.
51. Статті і замітки Данилюка О. і інших авторів про арешти, переслідування і інші зловживання польських адміністративно-судових органів... // ЦДІА України у Львові. — Ф. 781, оп. 1, спр. 23. — 37 арк.
52. Сучасні українські письменники // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 90-91, 93.
53. Терлецький О. Історія української державної політики / Омелян Терлецький // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 60-68.
54. Ужгороденко. Політичне життя на Закарпатті / написав Ужгороденко // Календар для всіх на 1935 рік. — Львів, 1934. — С. 90-92.

55. Українські політичні партії // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 99-102.
56. Хто кого має слухати: Про найвищий політичний авторитет // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 102-103.
57. *Целевич В.* За громадські бюджети / написав *Володимир Целевич* // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 137-139.
58. Цікаві обчислення про східні воевідства і їх повіти : на основі перепису з 9.XII.1931 // Календар для всіх на 1933 рік. — Львів, 1932. — С. 43-44.
59. [*Чирський М.*]. Календар всезнання / *М. Подоляк* // Новий Час. — 1932. — 31 жовт. (чис. 242). — С. 4.
60. [*Шкрумеляк Ю.*]. Говорім і пишім добре / *Ю.Ш.* // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 84-85.
61. [*Шкрумеляк Ю.*]. За українську школу / (*Ю.*) // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 126-127.
62. [*Шкрумеляк Ю.*]. Українське місто / (*Ю.*) // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 86-89.
63. *Шкрумеляк Ю.* Як треба говорити й писати / *Ю. Шкрумеляк* // Календар для всіх на 1934 рік. — Львів, 1933. — С. 93-94.
64. Що сталося після світової війни з державами?: огляд світової політики за останні роки // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1931. — Львів, 1931. — С. 155-160.
65. Що чувати в світовій політиці? // «Золотий Колос» : календар на рік 1936. — Львів, 1936. — С. 166-170.
66. Що чувати в світовій політиці: Огляд світових подій за 1930 рік // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1931. — Львів, 1931. — С. 180-181.
67. *Яворівський Є.* 30-ти ліття видавничої діяльності Івана Тиктора 1923–1953 / *Є. Яворівський.* — Вінніпег, 1953. — 20 с.
68. Як болгари здобули собі свободу: (коротка історія Болгарії // «Золотий Колос» : календар на рік 1935. — Львів, 1934. — С. 75-76.
69. Як Гітлер хоче перебудувати Німеччину // Календар для всіх на 1935 рік. — Львів, 1934. — С. 71-73.
70. Які є держави на світі? // «Золотий Колос» : календар «Народньої Справи» на рік 1930. — Львів, 1930. — С. 45.
71. *Ясінчук Л.* За рідне шкільництво / *Лев Ясінчук* // Календар для всіх на 1932 рік. — Львів, 1932. — С. 149-151.
72. Kalendarz wiejski «Zolottyj Kolos» «Narodnoji Sprawy» // Gazeta Lwowska. — 1929. — 19 listop. (N 266).